

Κλιματικός νόμος: Ένα μικρό βήμα, ενώ απαιτούνται άλματα προς την κλιματική ουδετερότητα

23 Μαΐου 2022

Ο κλιματικός νόμος που κατατέθηκε στη Βουλή σηματοδοτεί μια δειλή αρχή για θέσπιση εθνικού πλαισίου για την πορεία της χώρας προς την κλιματική ουδετερότητα, το οποίο όμως φαίνεται να μη λαμβάνει υπόψη τις διεθνείς εξελίξεις και τις πρόσφατες νομοθετικές πρωτοβουλίες της ΕΕ για την απεξάρτηση της Ευρώπης από τα ορυκτά καύσιμα.

Το νομοσχέδιο χαρακτηρίζεται από ένα διπλό κενό: οι στόχοι που θέτει υπολείπονται σημαντικά από τον παγκόσμιο στόχο περιορισμού της κλιματικής αλλαγής στον 1,5°C, ώστε να αποτραπεί κλιματική κατάρρευση (**κενό φιλοδοξίας**), ενώ λείπουν τα απαραίτητα μέτρα και πολιτικές που θα εγγυηθούν την εμπροσθοβαρή και ταχεία απεξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα (**κενό εφαρμογής**). Συγκεκριμένα, ενώ θέτει πλαίσιο εθνικής κλιματικής πολιτικής, η φιλοδοξία του είναι χαμηλή και τελικά αποτυγχάνει να εισαγάγει κρίσιμης σημασίας μεταρρυθμίσεις στο σύνολο της οικονομίας και να ενισχύσει την κοινωνική συμμετοχή και δίκαιη μετάβαση, ώστε η Ελλάδα να κερδίσει το στοίχημα της κλιματικής ουδετερότητας και να ευθυγραμμιστεί με τον παγκόσμιο στόχο του 1,5°C. Ειδικότερα, το νομοσχέδιο:

- Επαναλαμβάνει στόχους που ήδη ισχύουν από τη νομοθεσία της ΕΕ, όπως αυτούς που θέτει ο κανονισμός 2021/1119 για τη θέσπιση πλαισίου με στόχο την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας (π.χ., στο άρθ. 1 παρ. 2).
- Αφήνει ανοιχτή την αναθεώρηση των ενδιάμεσων στόχων προς το χειρότερο (άρθ. 8).
- Αναφέρει ότι ειδικότεροι στόχοι επίτευξης κλιματικής ουδετερότητας “επιδιώκονται” σε διάφορους τομείς (άρθ. 10 παρ. 1, περ. γ)), όμως συγκεκριμένη και δεσμευτική προθεσμία διατυπώνεται μόνο σε σχέση με την απεξάρτηση από τον λιγνίτη. Η σιωπή για την αναγκαία συνολική απεξάρτηση από τους υδρογονάνθρακες (πετρέλαιο και αέριο) - με ελάχιστες ειδικές εξαιρέσεις (καύση μαζούτ στα νησιά, καυστήρες πετρελαίου στα κτίρια) - είναι ανησυχητική.
- Προβλέπει μέτρα με ελάχιστη φιλοδοξία για μείωση των εκπομπών από τα κτίρια, και δίνει δυνατότητα σημαντικών εξαιρέσεων (άρθ. 17 παρ. 3, 34 παρ. 6, 34 παρ. 7).
- Προβλέπει επιστημονικά μη τεκμηριωμένες εξαιρέσεις τομέων με υψηλό ανθρακικό αποτύπωμα, όπως τα έργα χερσαίων και εναέριων μεταφορών, τα λιμενικά έργα και τα έργα μεταφοράς ενέργειας και καυσίμων από την υποχρέωση μείωσης των εκπομπών κατά 30% (άρθ. 19 παρ. 1). Ακόμα και στις περιπτώσεις αυτές, επιτρέπει την επίτευξη των στόχων μέσω “πράσινων πιστοποιητικών”, που δεν εγγυώνται την πραγματική μείωση των εκπομπών (άρθ. 19 παρ. 3).
- Προβλέπει ασφάλιση κινδύνου για κλιματική αλλαγή, αγνοώντας τα υφιστάμενα κτίρια, χωρίς να θίξει τις διατάξεις που ενθαρρύνουν την εγκατάσταση δραστηριοτήτων στις ζώνες υψηλής τρωτότητας (όπως, π.χ., το νομικό πλαίσιο για τις οικιστικές πυκνώσεις και την τακτοποίηση αυθαιρέτων), και χωρίς κάποια ελάχιστη διασφάλιση ότι η ασφαλιστική προστασία θα είναι προσιτή σε όλους (άρθ. 23).
- Ακόμα και η εφαρμογή των παραπάνω είναι αμφίβολη, καθώς προβλέπεται η αξιοποίηση μόνο των ήδη εγκεκριμένων πόρων (άρθ. 24).

- Περιέχει μερικές άσχετες διατάξεις, όπως μια πρωτοφανή ρύθμιση 20ετούς παράτασης άδειας κατεδάφισης και εξαίρεσης από την κατεδάφιση για αυθαίρετα στο γήπεδο του Παναθηναϊκού. Ελπίζουμε πραγματικά πως στην πορεία ψήφισης δεν θα συμβεί κάποια “καταιγίδα” από ασύνδετες με το θέμα και κρυπτικές τροπολογίες (αρθ. 33). Πόσο δύσκολο μπορεί να είναι στην Ελλάδα ένα νέο θεσμικό πλαίσιο που καλείται να θέσει τις βάσεις για ένα θέμα ζωτικής σημασίας, όπως η κλιματική κρίση, να παραμείνει καθαρό από εμβόλιμες διατάξεις; Σε ένα τόσο σημαντικό νομοσχέδιο, δεν πρέπει να υπάρξει ούτε μία άσχετη (και, επομένως, αντισυνταγματική) τροπολογία.

Κάποια από τα θετικά στοιχεία του νομοσχεδίου αφορούν τις ρυθμίσεις για ενδυνάμωση της διάστασης της κλιματικής αλλαγής στη διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης. Επίσης, θετικές, αν και θα μπορούσαν να επισπευσθούν, είναι οι απαγορεύσεις εγκατάστασης καυστήρων πετρελαίου (1.1.2025, άρθ. 17 παρ. 1), και καύσης μαζούτ για ηλεκτροπαραγωγή στα μη διασυνδεδεμένα νησιά (1.1.2030, άρθ. 21 παρ. 6). Αντίστοιχα, θετικές μπορούν να θεωρηθούν οι προτάσεις για υπολογισμό του ανθρακικού αποτυπώματος και σχεδίων μείωσης των εκπομπών που όμως χρήζουν μεγαλύτερης σαφήνειας και εξειδίκευσης για τη βελτίωση της διαφάνειας, της συγκρισιμότητας, της πληρότητας, της ακρίβειας και εν τέλει της αξιοπιστίας τους.

Μεγάλη χαμένη ευκαιρία είναι το έλλειμμα ρυθμίσεων και προνοιών για:

- **Φύση:** Η ανάγκη για προστασία της φύσης δεν αναδεικνύεται σε προτεραιότητα και συστατικό στην προσπάθεια για τον μετριασμό της κλιματικής κρίσης, αλλά φαίνεται να περιορίζεται σε ασαφείς κατευθύνσεις ή ως εργαλείο στις διατάξεις της προσαρμογής.
- **Κλιματική δημοκρατία:** Η διαβούλευση και η συμμετοχή δεν έχουν ενταχθεί οργανικά στον κλιματικό νόμο. Δεν υπάρχει μνεία της ανάγκης ευρείας δημόσιας διαβούλευσης σε κρίσιμα στοιχεία του, όπως οι τομεακοί προϋπολογισμοί (άρθ. 7) και το Στρατηγικό Πλαίσιο για τα ελληνικά νησιά (άρθ. 21). Η συμμετοχή στο διαδικτυακό τόπο κλιματικού διαλόγου περιορίζεται σε ορισμένους φορείς (άρθ. 27), ενώ η σύνθεση του Εθνικού Συμβουλίου για την Κλιματική Αλλαγή (άρθ. 29) είναι περιορισμένη και μη αντιπροσωπευτική.
- **Επιστημονική ανεξαρτησία:** Είναι εξαιρετικά αδύναμος ο ρόλος της επιστημονικής κοινότητας στο σύστημα κλιματικής διακυβέρνησης. Θα πρέπει το νομοσχέδιο να προβλέπει ανεξάρτητο από την εκάστοτε πολιτική ηγεσία του υπουργείου όργανο επιστημονικής παρακολούθησης της πορείας της χώρας προς την κλιματική ουδετερότητα με ισχυρές και ουσιαστικές αρμοδιότητες.
- **Δίκαιη μετάβαση:** Το νομοσχέδιο δεν περιέχει τίποτα το ουσιαστικό για την δίκαιη μετάβαση των τομέων και των περιοχών που αναπόφευκτα θα θιγούν από τις στρατηγικές μετριασμού και προσαρμογής στην κλιματική κρίση. Επίσης απουσιάζει οποιαδήποτε αναφορά στο μεγάλο και κρίσιμο κεφάλαιο της συμμετοχής στη διαμόρφωση των πολιτικών και της δίκαιης εργασιακής μετάβασης σε όλους τους τομείς που θα επηρεαστούν από τη διαδικασία μετασχηματισμού της οικονομίας.
- **Ενεργειακή δημοκρατία:** Καμία στοχοθεσία για την ενίσχυση της ενεργειακής δημοκρατίας και του ρόλου των πολιτών στην παραγωγή καθαρής ενέργειας για αυτοκατανάλωση. Ο στόχος που προβλέπει το σχέδιο REPowerEU για τη δημιουργία τουλάχιστον μιας ενεργειακής κοινότητας με βάση τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας σε κάθε δήμο με πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων έως το 2025 θα πρέπει να ενσωματωθεί στο σχέδιο νόμου το οποίο οφείλει να είναι αρκετά πιο φιλόδοξο αναφορικά με τη συμμετοχή των πολιτών στην καθαρή αυτοπαραγωγή ενέργειας. Αντίστοιχα, θα πρέπει να υιοθετηθούν τα απαραίτητα μέτρα για την εξασφάλιση της πρόσβασης των ενεργειακά φτωχών και ευάλωτων καταναλωτών στην ηλιακή ενέργεια ενισχύοντας παράλληλα το ρόλο της ηλιακής στρατηγικής που ουσιαστικά απουσιάζει στο παρόν σχέδιο νόμου.
- **Ηλιακή πολιτική:** Η κυβέρνηση οφείλει να προχωρήσει άμεσα σε τροποποίηση του άρθρου 17, ενσωματώνοντας τους στόχους της ΕΕ και την επέκταση του μέτρου για την υποχρεωτική εγκατάσταση φωτοβολταϊκών σε:
 - νέα δημόσια και εμπορικά κτίρια (με κάλυψη άνω των 250 τ.μ.) ως το 2026
 - υπάρχοντα δημόσια και εμπορικά κτίρια (με κάλυψη άνω των 250 τ.μ.) ως το 2027
 - όλα τα νέα κτίρια κατοικιών ως το 2029.

Επίσης ζητάμε θέσπιση διατάξεων για να εξασφαλιστεί ότι όλα τα νέα κτίρια είναι "έτοιμα για ηλιακή ενέργεια (solar ready)".

- **ΑΠΕ:** Παντελής είναι η απουσία νομικά δεσμευτικών στόχων που θα μετασχηματίζουν το ενεργειακό σύστημα ηλεκτροπαραγωγής σε 100% ΑΠΕ έως το 2035 με όρους περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και κοινωνικής δικαιοσύνης, και θα θέτουν τις βάσεις ώστε να υπερκεραστούν τα τεχνικά εμπόδια στην επέκταση του ηλεκτροδοτικού δικτύου που θα φιλοξενεί νέα έργα ΑΠΕ προωθώντας παράλληλα τα έργα αποθήκευσης καθαρής ενέργειας. Η απάντηση στο ερώτημα "πόσα έργα επέκτασης δικτύων και αποθήκευσης θα χρειαστούν ώστε να φιλοξενηθούν τελικά έργα ΑΠΕ που το αργότερο μέχρι το 2050 θα παράγουν το συντριπτικό ποσοστό της απαιτούμενης ενέργειας στη χώρα μας" είναι "όσα χρειάζονται". Αυτό θα έπρεπε να υποδηλώνει και τη φιλοδοξία ενός εθνικού κλιματικού νόμου ειδικότερα στην Ελλάδα που μπορεί να αποτελέσει παράδειγμα τέτοιων έργων και για την υπόλοιπη ΕΕ.
- **Εξοικονόμηση:** Το σχέδιο νόμου περιορίζεται σε σχέδια μείωσης εκπομπών για τους δήμους, κτίρια και εγκαταστάσεις χωρίς όμως να είναι φιλόδοξο ποσοτικά αλλά ούτε σε σχέση με τα κίνητρα στα οποία στοχεύει για τους πολίτες και τους οικονομικούς τομείς προκειμένου η εξοικονόμηση ενέργειας να επιταχυνθεί. Οι στόχοι για αποδοτικά μέτρα εξοικονόμησης και όχι απλά μείωσης σε βιομηχανία και μεταφορές απουσιάζουν.
- **Κλιματική εκπαίδευση:** Δεν γίνεται αναφορά στην αναγκαιότητα κλιματικής και περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, τόσο νέων όσο και ενηλίκων. Κάθε ουσιαστική προσπάθεια αντιμετώπισης της κλιματικής κρίσης πρέπει να περιλαμβάνει σχεδιασμό για την εκπαίδευση ο οποίος θα περιλαμβάνει όλες τις βαθμίδες και μορφές εκπαίδευσης: τυπική, μη τυπική, άτυπη, επαγγελματική και δια βίου.
- **Αγροδιατροφικός τομέας:** Το γεγονός ότι ένας τομέας με σημαντική και διαρκώς αυξανόμενη συμβολή στην κλιματική κρίση, όπως ο αγροδιατροφικός, απουσιάζει εντελώς από τη στόχευση του κλιματικού νόμου, αποτελεί στην καλύτερη περίπτωση αστοχία. Το κενό είναι απαραίτητο να αναπληρωθεί με τις απαραίτητες πολιτικές και δράσεις σε συνδυασμό με άρση δράσεων στην ακριβώς αντίθετη κατεύθυνση.

Επισημαίνουμε επίσης ότι ο κλιματικός νόμος κατατέθηκε στη Βουλή την ίδια μέρα που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε μέσα από το πρόγραμμα REPowerEU την αναβάθμιση της κλιματικής της πολιτικής με ενισχυμένους στόχους για τις ΑΠΕ και τη ενεργειακή αποδοτικότητα, στοχευμένα μέτρα για την παραγωγή ΑΠΕ από πολίτες και υποχρεωτικές προδιαγραφές στον κτιριακό τομέα. Την ίδια μέρα επίσης, ο γενικός γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών ανακοίνωσε σχέδιο δράσης πέντε σημείων για την ανάπτυξη των ΑΠΕ, χαρακτηρίζοντάς τις «ουσιώδες, παγκόσμιο δημόσιο αγαθό». Υπό αυτό το πρίσμα, οι εξελίξεις έχουν προλάβει το νομοσχέδιο.

Η μεγάλη πρόκληση για την Ελλάδα είναι η κοινωνικά δίκαιη και συμμετοχική, επιστημονικά τεκμηριωμένη και περιβαλλοντικά ορθή μετάβαση στην κλιματική ουδετερότητα. Προς αυτήν την κατεύθυνση οι φορείς και οι οργανώσεις που διαμόρφωσαν την πρώτη πρόταση για εθνικό κλιματικό νόμο δεσμεύονται να συμβάλουν περαιτέρω χτίζοντας στα θετικά στοιχεία του νομοσχεδίου, με στόχο τη διαμόρφωση ουσιαστικών μέτρων και πολιτικών που προστατεύουν το κλίμα, το φυσικό περιβάλλον και τους πολίτες.

Την κοινή τοποθέτηση υπογράφουν οι εξής φορείς:

1. Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας
2. Γιατροί του Κόσμου
3. Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού
4. Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης
5. Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και του Πολίτη
6. Καλλιστώ
7. Νόμος και Φύση
8. Οικολογική Εταιρεία Ανακύκλωσης
9. Greenpeace
10. MEDASSET
11. WWF Ελλάς

